

Jovica Pavlović¹

KOSOVO KAO PLATFORMA ZA POLITIČKO NADIGRAVANJE: PITANJE NACIONALNOG IDENTITETA, DRŽAVNOG INTERESA ILI POPULISTIČKE DEMAGOGIJE?

Sažetak

Analiza koja sledi za cilj ima da identifikuje i prouči aktuelnu ulogu i značaj Kosova kao političkog pitanja koje se uvek iznova pojavljuje i prožima dnevopolitičku scenu Srbije, i koje se kao takvo preliva na odnose ove balkanske države sa njenim susedima, Evropskom unijom i velikim svetskim silama. Konkretno, zadatak je ispitati kako nikada zaokružena tema Kosova oblikuje interakciju i konfrontacije između suprotstavljenih političkih aktera unutar Srbije (poput vlasti i opozicije ili različitih struja koje čine vladajući konglomerat), kao i odnose Srbije sa drugim državama i važnim međunarodnim subjektima.

Kako bi navedeni cilj bio ostvaren, prvi deo analize posvećen je hronološkom pregledu i razumevanju razvoja i preobražaja kosovskog pitanja u javnom prostoru od petooktobarskih promena do danas, odnosno od trenutka okončanja sukoba na Kosovu i demokratskih promena u Srbiji do perioda (re)aktuelizacije mogućnosti razgraničenja, demarkacije i/ili razmene teritorija između Kosova i Srbije. U drugom delu analize razmatraju se načini putem kojih vlasti u Srbiji operacionalizuju sadašnji apstraktni narativ o podeli Kosova i prateće održavanje napetosti u odnosima između Beograda i Prištine kako bi skrenuli pažnju sa ostalih političkih tema, kao i problemi koje takvo ophođenje prema pitanju Kosova proizvodi. Treća sekcija posmatra kako vlasti u Srbiji „trguju” političkim problemom Kosova u međunarodnoj areni, pre

---

¹ Jovica Pavlović je istraživač-saradnik Instituta za evropske studije u Beogradu.

svega u okviru procesa evrointegracija, ali i u kontekstu odnosa Beograda sa Moskvom i Vašingtonom, kao i sa susednim državama. Važan deo tog odeljka čini sagledavanje mere u kojoj su međunarodni akteri – prvenstveno Evropska unija – spremni da zanemare sistematsko narušavanje demokratije u Srbiji zarad ostvarivanja pojedinih interesa vezanih za Kosovo. Konačno, četvrti deo analize okreće se proučavanju pozicioniranja ključnih domaćih aktera u odnosu na novouspostavljeni/novonametnuti narativ o podeli Kosova, odnosno sagledavanju teme Kosova kao platforme za dnevno-političke obračune, pri čemu se aktuelni politički stavovi porede sa ranije zastupanim agendama.

Dolazi se do zaključka da je Kosovo – koje je osamdesetih godina stupilo na srpsku političku scenu u vidu ključnog identitetskog pitanja, da bi zatim u periodu nakon usvajanja Rezolucije 1244 i nastupanja demokratskih promena bilo pretočeno u pitanje od državnog značaja (u smislu njegovog očuvanja u sastavu Srbije) – nakon 2008. godine i poraza „patriotske” politike DSS-a, postizbornog kopernikanskog preokreta SPS-a, kao i preobražaja najvećeg dela SRS-a u SNS, svedeno na: **a)** problem kojim se trguje/ucenjuje na balkanskoj i međunarodnoj političkoj sceni, i **b)** retoričku alatku kojom se u domaćoj političkoj areni skupljaju jeftini poeni i prikriva nedostatak konkretnih ideja za rešavanje važnih izazova. Dakle, argumentuje se da je u Srbiji Kosovo i danas na ceni, ali ne u smislu njegovog značaja za srpski nacionalni identitet ili za državne interese Republike, već u vidu vredne dnevno-političke i spoljnopolitičke „valute”, koja će na srpskoj i kosovskoj javnoj sceni ostati u upotrebi sve dok političke elite (i vladajuće i opozicione) budu imale interesa da se njom služe, odnosno sve dok Evropska unija i ostali međunarodni akteri to budu tolerisali.

I Razvoj i preobražaj kosovskog pitanja od 2000. godine do danas

Ekonomska i društvena kriza koja je zahvatila Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju osamdesetih godina prošlog veka posledično je uticala i na izbijanje političke krize, koja se u datim istorijsko-institucionalnim okolnostima (u jednopartijskoj ali višenacionalnoj državi) mogla ispoljiti samo duž fundamentalne sociopolitičke podele, podele bazirane na

etničkoj pripadnosti.² Jedan od prvih nacionalističkih požara izbio je upravo na Kosovu prilikom masovnog protesta Albanaca 1981. godine, a slobodno se može reći da to žarište – mada u drugačijim oblicima i različitim intenzitetom – nastavlja da tinja sve do danas. Iako je gotovo svaka godina u četiri decenije koje su usledile nakon pomenutih protesta bila ispunjena turbulentnim dešavanjima, za političko pitanje Kosova presudne su bile poslednje dve godine dvadesetog veka. Republika Srbija je 1999. godine *de facto* izgubila državnu suverenost nad Kosovom, dok je 2000. godine došlo do demokratskih promena unutar same zemlje, što je označilo period nastupanja potpuno nove politike prema pokrajini.

Uporedo sa početkom primene nove kosovske politike okončava se i period međunarodne izolacije. Srbija – koja se tada još uvek nalazila u sastavu Savezne Republike Jugoslavije – postaje član važnih multilateralnih organizacija i institucija, a ključni segment njene nove (ka svetu otvorene) spoljne politike ogleda se u naporu nekada opozicionog DOSa da zemlju približi članstvu u Evropskoj uniji. Paralelno sa ovim dešavanjima, monopol nad primenom sile na Kosovu – koji se nakon NATO bombardovanja i potpisivanja Kumanovskog sporazuma našao u posedu međunarodnih aktera – posredno i postepeno premešta se u ruke lokalne nacionalne manjine. Ona se u novom kontekstu često ponaša osvetnički, primenjujući silu sa ništa manje entuzijazma od Miloševićevog režima, što je najbolje demonstrirano tokom nemira u martu 2004. godine.

Nemogućnost adekvatnog reagovanja na etnički motivisanu diskriminaciju i nasilje nad Srbima od strane kosovskih Albanaca (odnosno nemogućnost bilo kakvog ozbiljnijeg uticaja na dešavanja na Kosovu uopšte), kao i pomenuta posvećenost procesu evropskih integracija, predstavljaju dva ključna činioca koja su odredila okvire gotovo svih postpetooktobarskih politika Srbije prema Kosovu. U nepostojanju institucionalnog državnog aparata Republike Srbije u pokrajini, nova demokratska vlast je – radi zaštite prava preostalih Srba na Kosovu i očuvanja reda i mira, ali i zbog želje da uspostavi što bolje odnose sa zemljama od kojih je zavisio napredak Srbije na putu ka EU – bila prinuđena da se osloni na saradnju sa novouspostavljenim misijama UNMIK i KFOR, kao i sa vodećim državama Severnoatlantske

---

² Ovaj zaključak donosi Suzan Vudvord u monografiji: Susan Woodward, *Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution after the Cold War*, Brookings Institution Press, Washington, 1995, pp. i-538.

alijanse koje su na Kosovu uspostavile vojno prisustvo. Taj kontekst oblikovao je diskurs vladajućih elita u prvim godinama nakon petog oktobra.

U svom obraćanju javnosti, predstavnici nove vlasti uglavnom su se držali Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, insistirajući na povratku interno raseljenih lica na Kosovo, kao i na zaštiti privatne i javne imovine Srba i Republike Srbije, dok su strani akteri koji su delovali na teritoriji pokrajine srpskoj javnosti u početku predstavljani kao partneri u ostvarivanju tih ciljeva, što je nailazilo na žestoku osudu predstavnika nekada vladajuće Socijalističke partije Srbije i Srpske radikalne stranke. Potporu retorici partnerstva donekle je pružila i saradnja KFOR-a sa bezbednosnim snagama Republike Srbije u suzbijanju delovanja albanske paravojne formacije OVPMB na jugu zemlje, kao i početni entuzijazam vodećih država Zapadne Evrope i SAD u nameri da se Srbija postavi na put evropskih integracija. Međutim, ubrzo je postalo jasno da stanje na terenu ne ide u prilog proklamovanim državnim interesima Republike Srbije, jer se „sistematski eliminiše bilo kakva veza Srbije i Kosova i Metohije, od zakonodavstva, carinskog i poreskog sistema, do raspolaganja državnim imovinom i međunarodnog predstavljanja”.³ Takav razvoj događaja posledično je doveo do zaoštavanja retorike predstavnika srpskih vlasti prilikom obraćanja javnosti po pitanju budućeg statusa pokrajine. Na primer, tadašnji premijer Zoran Đinđić 2002. godine počinje da upozorava da Kosovo polako otpočinje put ka nezavisnosti i to uz podršku zapadnih sila, koje su otvoreno ignorisale Rezoluciju 1244 SB UN jer, između ostalog, nisu želele da razmotre Rezolucijom zagaranovan povratak 1.000 vojnika i policajaca Republike Srbije na Kosovo.⁴

Ipak, uprkos nepovoljnoj politici država zapada prema Kosovu, vlasti u Srbiji ne dovode u pitanje svoje evropski orijentisane politike i u javnom diskursu delimično uspevaju da odvoje temu približavanja Srbije Evropskoj uniji od pitanja Kosova, iako su činjenice već tada nagoveštavale da cilj pristupanja EU nije kompatibilan sa zadatkom očuvanja Kosova i Metohije u sastavu republike. Đinđić, koji je sve više insistirao na što bržem rešavanju kosovskih nedoumica (upravo kako bi se proces evropskih integracija nakon pronalaska solucije mogao neometano odvijati), tragično gubi život 2003. godine, a njegovi politički naslednici se u periodu

³ Izjava Zorana Đinđića: https://www.b92.net/info/vesti/tema.php?yyyy=2018&mm=03&nav_id=1368181

⁴ https://www.b92.net/info/vesti/tema.php?yyyy=2018&mm=03&nav_id=1368181

neposredno nakon atentata odlučuju za politiku implicitnog odlaganja/izbegavanja kosovskog problema, iako sve vreme koriste tada već gotovo folklorne floskule o očuvanju teritorijalnog integriteta i suvereniteta Republike Srbije poštovanjem Rezolucije 1244. Spoljna politika predsednika Borisa Tadića i premijera Vojislava Koštunice u tom periodu prvenstveno je bila usmerena ka procesu evropskih integracija, a u javnost se izlazilo sa tezom da će brz napredak Srbije na putu ka Evropskoj uniji poboljšati i njen položaj u budućim pregovorima o Kosovu.

Odlukom Saveta bezbednosti, pregovori (prvi po redu nakon Rambujea) su pokrenuti 2005. godine, a pregovarački tim koji su oformili pomenuti premijer i predsednik republike nastupa sa agendom „više od autonomije, manje od nezavisnosti”.⁵ Iako izlaže nekoliko inovativnih rešenja, tim je od samog početka suočen sa manjkom sluha vodećih država zapada koje su, činilo se, odluku o budućem statusu Kosova donele i pre nego što su pregovori otpočeli. Srpska radikalna stranka, na čelu sa Vojislavom Šešeljem – koji je, prvenstveno zbog svojih nastupa u Hagu, počeo da stiže sve veću popularnost među nacionalno orijentisanim biračima – prepoznaje šansu u nepovoljnom pregovaračkom položaju Srbije i počinje sve više da insistira na Kosovu kao ključnoj temi, označavajući države Zapada i vlasti u Srbiji kao glavne odgovorne za „otimanje/predaju/gubitak” pokrajine. Takav javni nastup ultranacionalističke opozicije posledično proizvodi jedan od fundamentalnih društvenopolitičkih rascepa postkomunističke Srbije – onaj duž linije koja birače deli na građanski/proevropski orijentisane, i one nacionalno/antievropski opredeljene – do tačke usijanja.

Podela se ne zadržava samo na relaciji vlast–opozicija, već prodire duboko u odnose vladajućih stranaka, preslikavajući se na njihovo obraćanje svojim simpatizerima i biračkom telu. Neslaganja su postojala još od 2004. godine, odnosno od početka kohabitacije, ali do otvorenog raskola u vladi (kojom su u tom momentu upravljali Demokratska stranka i Demokratska stranka Srbije) dolazi krajem 2007. godine, onda kada je – nakon neuspeha pregovora Beograda i Prištine vođenih uz posredovanje međunarodne Kontakt grupe – postalo kristalno jasno da se problem Kosova ne može odvojiti od procesa evropskih integracija. Naime, dve od tri članice „trojke” (Sjedinjene Američke Države i najveći broj zemalja Evropske unije) tom prilikom su najavile da će ubrzo i bez odluke Saveta bezbednosti priznati nezavisnost

⁵ <https://www.slobodnaevropa.org/a/841436.html>

Kosova, ali i da će Srbiji (gotovo zauzvrat) biti ponuđeno prevremeno potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU (SSP), a ubrzo nakon toga i status kandidata za članstvo u Uniji.⁶ Takođe je nagovešten dolazak misije EULEX na Kosovo, sa zadatkom da preuzme dužnosti misije UNMIK, kao i da pomogne kosovskim vlastima u uspostavljanju održivih i nezavisnih institucija vladavine prava.⁷

Demokratska stranka i tadašnji predsednik Srbije Boris Tadić smatrali su da se treba suprotstaviti jednostranom proglašenju i međunarodnom priznanju samostalnosti pokrajine, ali i da poziv Srbiji da potpiše SSP predstavlja rezultat dotadašnje spoljne politike svih vlasti nakon petog oktobra (a ne kompenzaciju za secesiju Kosova); rezultat koji se mora iskoristiti kako Srbija „ne bi ponovo uronila u politiku devedesetih”.⁸ Takođe je zastupana i teza da „dolazak EULEX-a nije kraj Srbije na Kosovu”.⁹ S druge strane, premijer Vojislav Koštunica i predstavnici koalicije okupljene oko Demokratske stranke Srbije i Nove Srbije Velimira Ilića govorili su da je za Srbiju krajnje uvredljivo i neprihvatljivo to što joj se SSP nudi kao „nagrada za mirenje sa nasiljem”,¹⁰ dok je mogućnost delovanja misije EULEX na Kosovu okarakterisana kao pokušaj legalizacije izgradnje marionetske države na teritoriji pokrajine. Njihov diskurs se u tom smislu sve više preklapao sa onim kojim su se već godinama služile ključne ličnosti Srpske radikalne stranke, poput Tomislava Nikolića i Aleksandar Vučića. Za razliku od njih, Vojislav Koštunica je ipak imao pedigree borca za demokratiju, kao i prednost državnika na vlasti, koju je hteo da iskoristi kako bi nadigrao političke protivnike i kako bi nametnuo sebe, odnosno koaliciju DSS–NS, kao glavnog zaštitnika Srba u pokrajini i kao garant da će Kosovo ostati u sastavu Republike Srbije.

Ipak, na predsedničkim izborima 2008. Velimir Ilić (kandidat pomenute koalicije) ne prolazi u drugi krug, a kao glavni protivkandidati pojavljuju se Boris Tadić i Tomislav Nikolić, predstavnici ne samo svojih stranaka, već i dva dijametralno suprotstavljena pola unutar društva podeljenog oko dileme „Evropska unija ili Kosovo”. Tadić i agenda evropskih integracija izlaze kao pobednici iz drugog kruga glasanja i to za svega nekoliko procenata, ali se pitanje

⁶ Nebojša Vladislavljević, *Uspom i pad demokratije posle Petog oktobra*, Arhipelag, Beograd, 2019, p. 159.

⁷ <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=3,16>

⁸ https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2008&mm=04&dd=20&nav_id=294870

⁹ <https://www.slobodnaevropa.org/a/1330342.html>

¹⁰ https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2007&mm=12&dd=15&nav_category=11&nav_id=276644

odabira „proevropske” ili „patriotske” politike time nije rešilo, jer Kosovo proglašava nezavisnost svega nekoliko nedelja nakon zatvaranja biračkih mesta. To ubrzo dovodi i do konačnog pada druge vlade predvođene Vojislavom Koštunicom u ulozi premijera, odnosno do parlamentarnih izbora koji pitanje Kosova stavljaju u središte kampanje.

Kampanja, kao i ishod parlamentarnih izbora, bili su ključni ne samo u smislu odabira politike koju će Republika Srbija sprovoditi po pitanju Kosova i Evropske unije, već i u pogledu uspostavljanja temelja buduće srpske političke scene, odnosno u pogledu podele novih uloga akterima koji na njoj ustaljeno nastupaju. S jedne strane, koalicija okupljena oko Demokratske stranke pod sloganom „Za evropsku Srbiju – Boris Tadić” svesno stavlja pitanje Kosova u drugi plan i šalje poruku da je na Srbiji izbor između članstva u Evropskoj uniji (koje se poistovećuje sa boljim životnim standardom građana) i samoizolacije. Pritom, predstavnici Unije ni najmanje se ne ustručavaju da otvoreno učestvuju u kampanji navedene liste, pre svega primetnim povećanjem intenziteta državnih poseta i sastanaka sa predsednikom Tadićem, kao i tempiranjem datuma potpisivanja SSB-a za nešto više od nedelju dana pred predizbornu tišinu. Sa druge strane, Srpska radikalna stranka, koalicija Demokratske stranke Srbije i Nove Srbije, ali i koalicija SPS–JS–PUPS, koriste slogane koji aludiraju na Kosovo kao glavnu temu (npr. „Moja Srbija, moja pokrajina” DSS-a ili „Ustani Srbijo / Da pobedimo nepravdu!” SPS-a). DSS ostaje pri stavu da je Srbiji mesto u Evropi, jer ona u Evropi već odavno i jeste, ali da se Evropskoj uniji ne sme pridružiti poražena i ponižena. Radikali, pak, koriste nešto agresivniji rečnik, optužujući Demokratsku stranku i njene lidere za „izdaju Kosova”.

Iako je koalicija okupljena oko DS-a obezbedila veću podršku od bilo koje druge liste (38,42% i 102 mesta u parlamentu),¹¹ nakon što su svi glasovi prebrojani postaje jasno da „patriotske” liste imaju dovoljno mandata za formiranje vlade, jer su DSS–NS, SRS i SPS– JS–PUPS zajedno osvojili 128 poslaničkih mesta.¹² Ipak, nekoliko stranaka (pod velikim i očiglednim pritiskom zapadnog dela međunarodne zajednice) otvoreno gazi gotovo preko svega izrečenog tokom predizborne kampanje kako do obrazovanja te vlade ne bi došlo. Pre svega, Ivica Dačić i koalicija okupljena oko SPS-a odlučuje da u potpunosti zanemari antievropsko raspoloženje

¹¹ <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/izbori/parlamentarni-izbori/>

¹² <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/izbori/parlamentarni-izbori/>

svojih birača, otpočinjući pregovore o ulasku u vlast sa Demokratskom strankom, koju je nepunih dve nedelje pre toga u svom predizbornom nastupu optuživala za pogrešan odnos prema kosovskom pitanju, tako pokazujući da je kampanja bazirana na „očuvanju Kosova u okviru granica Republike Srbije” bila upravo to: samo kampanja. S druge strane, političari Demokratske stranke koji su mesecima pred izbore u propagandnim spotovima upozoravali na opasnost „povratka u devedesete”, bez problema formiraju vladu sa strankom koja se može smatrati sinonimom za tu epohu srpske politike, osiguravajući tako sopstvenu političku propast, kako će se pokazati već na sledećim izborima. Predstavnicima Evropske unije, kao i ostatak međunarodne zajednice, pozdravljaju sporazum o formiranju „frankenštajnovske” vlade, kao i njenu posvećenost evropskim integracijama Srbije.

Obrazovanje vlade Mirka Cvetkovića tako formalno predstavlja završetak ere u kojoj je problem Kosova (kao antiteza pitanju evropskih integracija) predstavljao osnovu političkog nadigravanja, koje je dovelo do polarizacije društvenopolitičke scene u Srbiji. Drugim rečima, sredinom 2008. godine Kosovo *de facto* gubi političku težinu koju je do tada posedovalo u okviru unutrašnje politike Srbije. To najbolje dokazuje činjenica da su u narednoj deceniji „patriotske” stranke koje su se odlučile da koliko-toliko ostanu dosledne svojoj kosovskoj politici (poput DSS-a) otišle u politički zaborav. S druge strane, najgrlatiji zastupnici nacionalističke ideologije, kojima je vlast ipak bila nešto milija od Kosova, morali su da pristanu na potpunu političku metamorfozu kako bi do nje i došli.

Međutim, bez obzira na to što gubi objektivni politički značaj u Srbiji, Kosovo ostaje jedna od glavnih platformi za političko nadigravanje sve do danas, s tim što mu se uloga vidno menja. Nakon pomenutih parlamentarnih izbora, ono je prestalo da bude osnovno pitanje duž kog se dele srpsko društvo i politička scena. Ulogu glavne teme koja izaziva najoštrije društvenopolitičke rasepe u međuvremenu je na sebe, kao i sve ostalo, preuzeo „prvi” potpredsednik vlade, premijer, a od 2017. godine i predsednik Srbije Aleksandar Vučić. U srpskoj politici nakon 2008, a posebno nakon 2012. i promene režima, Kosovo postaje problem kojim se trguje na međunarodnoj političkoj sceni (vidi odeljak III), kao i platforma za jeftino stranačko nadigravanje i prepucavanje koje je preraslo u neku vrstu folkloru i navike, jer nema gotovo nikakav uticaj na promenu raspoloženja u biračkom telu (odeljak IV). Ipak, ono je pre

svoga postalo idealna dimna zavesa, distrakcija i metoda diverzije za skretanje pažnje sa drugih važnih političkih pitanja; metoda koju aktuelna vlast neumorno koristi u različitim situacijama. Ta dimna zavesa se u prethodnih godinu dana prvenstveno ogleda u stalnom nametanju narativa o podeli Kosova kao glavne političke teme,¹³ mada održavanje napetosti u odnosima između Beograda i Prištine – u čemu prorežimski tabloidi i televizije igraju ključnu ulogu – već godinama predstavlja glavnu vrstu distrakcije koja se koristi po potrebi.

II Kosovo kao politički najkorisnije nikada rešeno pitanje i problemi koje ono proizvodi

Iako je uvek prisutna, pomenuta napetost se u određenim momentima podiže na nivo vanrednog i gotovo ratnog stanja, ali samo u imaginarnom svetu propagandne mašinerije prorežimskih medija u Srbiji, pošto se stanje na terenu u tim trenucima često gotovo uopšte ne menja. Jedan od najboljih primera za to jeste izjava predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića iz marta 2019. godine, kada je tvrdio da kosovski Albanci očekuju povoljan trenutak za napad na Srbe sa severa Kosova.¹⁴ Tom prilikom je, kao i bezbroj puta pre toga, koristio terminologiju punu reči poput „ponovni pogrom Srba” i „kosovska Oluja/Bljesak.” Loše režirano medijsko „horor” izveštavanje i dosipanje ulja na vatru trajalo je, po običaju, par dana, da bi se nakon toga sa albanskih prešlo na druge „neprijatelje”, koji predstavljaju pretnju po mir i stabilnost države, bili oni spoljašnji ili unutrašnji. Naravno, do pogroma nije došlo, ali je Vučić svejedno iz cele priče po običaju izašao kao staloženi državnik i mirotvorac koji se, uprkos velikom žrtvovanju i ličnom riziku koji preuzima na sebe, hrabro odupire svim „silama zla” koje bi da „otmu” Kosovo.¹⁵

Iako se svaka informisanija osoba može samo u neverici čuditi tako jeftinoj propagandi koja se bez imalo rezerve servira građanima Srbije, opisana strategija vidno donosi željeni politički rezultat, što najbolje dokazuje njena učestala primena. Pored kreiranja narativa o predsedniku kao garantu stabilnosti koji, čini se, uvek u poslednjem trenutku uspeva da spreči

¹³ <http://rs.n1info.com/Vesti/a408564/Samardzic-Podela-Kosova-dimna-zavesa-za-priznanje.html>

¹⁴ <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:780412-Vucic-Albanci-cekaju-povoljantrenutak-za-napad-na-sever>

¹⁵ <https://informer.rs/vesti/politika/469423/krece-novi-kosovski-boj-palmer-protiv-vucica-sad-protiv-srbijesutra-10-konacni-obracun>

eskalaciju gotovo neizbežne bezbednosne krize, ovakva vrsta odnosa prema pitanju Kosova ujedno se nameće kao tema i sama po sebi, što je čini pogodnom za maločas pomenuto skretanje pažnje sa drugih pitanja. Primera te vrste bilo je mnogo, ali se kao vrhunac apsurdna svakako može izdvojiti voz koji se 14. januara 2017. godine iz Beograda zaputio za Kosovsku Mitrovicu. Svako ko je i najmanje upućen u odnose Beograda i Prištine, pa tako i vlastodršci u Srbiji, morao je znati da pomenuti voz – čiji su celokupni enterijer i eksterijer pretvoreni u putujuću parodiju srpskog nacionalnog identiteta – do Mitrovice neće stići, jer kosovske vlasti to neće dopustiti, ali to nije sprečilo predsednika Srbije da bez imalo zadržke na jednoj u seriji vanrednih konferencija obavesti javnost kako je on lično naredio zaustavljanje voza „da bi se sačuvali životi ljudi i sprečili sukobi širih razmera”.¹⁶

Ovakvo, u suštini vrlo neodgovorno i opasno ophođenje prema izuzetno važnoj političko-bezbednosnoj temi neminovno proizvodi dalekosežne posledice. Nerešeno pitanje međunarodnog statusa Kosova, odnosno nedefinisan politički odnos Beograda i Prištine, naizgled namerno kreiranje fiktivnih kriza i svesno prolongiranje statusa kvo (radi očuvanja njegove političke upotrebljivosti), već godinama neposredno i negativno utiče na političku stabilnost Balkanskog poluostrva, ekonomski prosperitet regiona i evropsku perspektivu država Zapadnog Balkana. Kao takvo, ovo pitanje predstavlja jednu od glavnih i osnovnih prepreka u procesu demokratizacije Srbije (ali i Kosova), jer se uvek iznova nameće kao aktuelna tema koja u drugi plan stavlja ostale probleme od ključnog značaja. Opadajući nivo vladavine prava, rastuća personalizacija i slabljenje institucija, zabrinjavajući nedostatak slobode medija i u oba društva sveprisutna korupcija predstavljaju probleme koji se često podređuju normalizaciji odnosa Beograda i Prištine i rešavanju pravno-političkog statusa Kosova, kako u diskursu i delovanju srpskih i kosovskih političara, tako – što još više brine – i u javnom nastupu donosioca odluka iz Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država.

Međutim, „šta je normalizacija mogu da definišu samo učesnici u pregovorima, a za to je potrebno da se vrate za pregovarački sto”.¹⁷ Drugačije rečeno, prvi od preduslova normalizacije odnosa Beograda i Prištine, a nakon obustavljanja političkog nadigravanja i prekomerne

¹⁶ <https://insajder.net/sr/sajt/tema/9388/>

¹⁷ <https://www.blic.rs/vesti/politika/palmer-pristini-potrebna-nova-vlada-koja-ce-ukinuti-takse/zeykv6v>

upotrebe zapaljive retorike, jeste postizanje dogovora oko toga šta ta opšta diplomatska fraza zapravo treba da predstavlja i znači, odnosno na koji (zajednički) cilj ona treba da referiše. Kako bi taj dogovor mogli da postignu, Srbija i Kosovo prvo moraju da definišu šta „međusobna normalizacija odnosa” predstavlja za njih same. Prilično je jasno da na Kosovu normalizaciju odnosa sa Srbijom posmatraju kao sinonim za bezuslovno priznavanje Kosova od strane Srbije (i ništa više od toga), a da je tamošnji predsednik Hašim Tači – koji je jedini pružio nagoveštaj da je spreman da izađe iz okvira te norme i napravi određene ustupke kako bi se pregovori o statusu Kosova pokrenuli sa mrtve tačke – zbog toga platio veliku političku cenu u vidu pada popularnosti koju uživa. S druge strane, u Srbiji se značenje pojma „normalizacija odnosa” tumači na različite načine (i to po potrebi), načine koji su često međusobno suprotstavljeni i kontradiktorni.

Recimo, iako Aleksandar Vučić javnosti u Srbiji sve otvorenije nagoveštava to da je nezavisnost Kosova neupitan ishod procesa normalizacije odnosa Beograda i Prištine, na direktna pitanja o tome da li će Srbija priznati Kosovo odgovara ili odrično, ili zagonetno, tvrdeći da je neophodno „kompromisno rešenje”.¹⁸ Pritom, do sada niko iz političkog vrha Republike Srbije nije precizno definisao kako bi izgledalo kompromisno rešenje koje bi za Srbiju bilo prihvatljivo. Na osnovu opšteprisutnog diskursa o razgraničenju, koji je sam po sebi takođe vrlo neodređen (nije jasno da li se radi o tehničkoj demarkaciji postojeće administrativne linije ili o razmeni teritorija i uspostavljanju nove granice), naslućuje se da predstavnici Srbije (a pre svega predsednik Aleksandar Vučić) očekuju teritorijalne ustupke kako bi čin priznanja mogli da pokušaju da opravdaju pred svojim biračkim telom, ali i tu se može samo nagađati o kojim je konkretno teritorijama reč. Pominjane su sve mogućnosti, od blage korekcije postojeće administrativne linije do potpunog pripajanja četiri srpske opštine sa severa Kosova centralnoj Srbiji, bilo u zamenu za delove opština Preševo, Bujanovac i Medveđa ili ne.

Stvar dodatno komplikuje i preduzimljivost ministra spoljnih poslova Ivice Dačića, koji aktivno radi na povlačenju priznanja Kosova od strane država koje su ranije uspostavile bilateralne odnose sa vlastima u Prištini, kao i na sprečavanju članstva Kosova u međunarodnim organizacijama (setimo se intenzivnog lobiranja da Kosovo ne bude primljeno u Interpol, koje i

¹⁸ <https://www.danas.rs/politika/vucic-sa-americkim-senatorima-o-kosovu/>

dalje traje).¹⁹ Dakle, na osnovu politike koje vodi Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije moglo bi se zaključiti da Srbija uopšte nije spremna da razgovara o mogućoj nezavisnosti Kosova, što se ne podudara sa porukama koje se javnosti šalju iz predsedništva. Pritom, Dačić tvrdi da ništa ne radi samostalno i na svoju ruku, već da kao ministar u Vladi Republike Srbije deluje pre svega u dogovoru sa predsednikom (koji, kao što je poznato, nije nadležan za aktivnost ministara Vlade Republike Srbije), ali i sa ostalim članovima Vlade.²⁰ Da mu se može verovati – makar kada je u pitanju tvrdnja da politiku povlačenja priznanja Kosova sprovodi u dogovoru sa Vučićem – nagoveštava i izjava predsednika Češke Miloša Zemana, koju je dao nakon sastanka i razgovora sa predsednikom Srbije i u kojoj je rekao da će sa predstavnicima ustavnih vlasti razmotriti opciju češkog povlačenja priznanja nezavisnosti Kosova.²¹

Dakle, sve dok Srbija i njen predsednik – koji *de facto* određuje njenu spoljnu i unutrašnju politiku²² – ne zauzmu jasan stav po pitanju Kosova (koji je trenutno, kao što se može zaključiti na osnovu iznetih činjenica, vrlo kontradiktoran), ali i dok Kosovo ne bude istinski spremno da pregovara o modelu budućih odnosa sa Srbijom (modelu koji mora da obuhvati mnogo više činilaca od samog priznanja nezavisnosti), prvi preduslov za normalizaciju odnosa Beograda i Prištine (a to je određivanje zajedničkog cilja procesa „normalizacije odnosa”, kao i koraka putem kojih ga treba postići) ostaće neispunjen. Tako će normalizacija odnosa nastaviti da predstavlja istrošenu političku frazu koja istovremeno znači sve i ne znači ništa, i koja – kao što je do sada bio slučaj – ne vodi nikuda osim u prolongiranje postojećeg statusa kvo, u nametanje nefunkcionalnih rešenja od strane drugih međunarodnih aktera, kao i u nastavak unutrašnjeg i spoljnopolitičkog nadigravanja po pitanju statusa Kosova u Beogradu, ali i u Prištini.

Jasno je da to nadigravanje i održavanje statusa kvo, osim očiglednog produžetka neizvesnosti koje nosi sa sobom, negativno utiče i na ekonomski razvoj i proces evropskih integracija zemalja regiona, ujedno otežavajući svakodnevni život građana Srbije i Kosova. Takođe, ne treba zaboraviti da neizvesnost u pogledu budućeg političkog statusa Kosova vodi procesu sporog ali kontinuiranog iseljavanja Srba iz ove pokrajine, kao i odlaganju rešavanja

¹⁹ <https://www.blic.rs/vesti/politika/dacic-i-stefanovic-o-sprecavanju-clanstva-kosova-u-interpolu-dogovorenedve-stvari/fktyj72>

²⁰ <https://www.blic.rs/vesti/politika/vec-15-zemalja-povuklo-priznanje-dacic-podnosim-ostavku-ako-kosovoude-u-interpol/kj3wkc1>

²¹ <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/15535/>

²² <http://rs.n1info.com/Vesti/a414275/Turajlic-Vucic-krsi-Ustav-od-ujutru-kad-ustane.html>

problema izbeglih i raseljenih lica. S druge strane, decenije odlaganja regulisanja odnosa sa Kosovom utiču na negativna demografska kretanja i u samoj Srbiji, jer učestalost incidentnih situacija povećava bezbednosne rizike, noseći sa sobom stalnu neizvesnost i opasnost od izbijanja većih sukoba.

Ono što brine jeste činjenica da je održavanje statusa kvo, uprkos navedenim negativnim efektima ove politike, trenutno po svemu sudeći u interesu političkog vrha kako u Srbiji, tako i na Kosovu, što se može zaključiti na osnovu manjka (ili nepostojanja) iskrene političke volje da se ozbiljnije pristupi rešavanju kosovskog pitanja. Iako predsednik Vučić u okviru sastanaka sa liderima vodećih zemalja EU i predstavnicima državne administracije SAD redovno naglašava spremnost da se vrati za pregovarački sto onog trenutka kada Priština bude želela da nastavi pregovore, ne može se izbeći utisak da je ta spremnost dobrim delom plod višegodišnjeg međunarodnog pritiska, a da je jednim delom prisutna upravo zato što je i sam Vučić svestan činjenice da se predstavnici Kosova neće u dogledno vreme vratiti za pregovarački sto (makar dok se na Kosovu ne oformi i stabilizuje nova vlada). Time se Vučiću otvara mogućnost da istovremeno deluje i voljno da postigne dogovor (koji zapravo neće morati da postigne u bliskoj budućnosti), i da odgovornost za nedostatak realnih rezultata prebaci na kosovsko rukovodstvo.

S druge strane, predstavnici Kosova u potpunosti zanemaruju sve važne aspekte koji bi morali da budu sastavni deo kompromisnog rešenja sa Srbijom, čak i one na koje su se već obavezali Briselskim sporazumom iz 2013. godine, doživljavajući proces normalizacije odnosa isključivo kroz prizmu priznavanja nezavisnosti kosovske državnosti od strane rukovodstva u Beogradu. Da se takav pristup može očekivati i u budućnosti, nagoveštava i Albin Kurti, koji je – kao glavni kandidat za novog premijera Kosova – unapred obavestio javnost da Zajednica srpskih opština neće biti uspostavljena, kao i da sve do sada postignute sporazume treba preispitati. U iskazivanju manjka želje da sa Srbijom razgovara o bilo čemu osim o njenoj spremnosti da prizna Kosovo (uključujući tu i teme kao što su formiranje ZSO, položaj SPC i njene imovine, javna i privatna svojina na Kosovu koja je u vlasništvu državljana Republike Srbije) do skorašnjih izbora je prednjačio premijer u ostavci Ramuš Haradinaj, koji je više puta

ponovio da neće dopustiti stvaranje „Republike Dodik” na severu Kosova,²³ a sada deluje da će imati jednako tvrdoglave naslednike.

Jasno je da je rukovodstvo na Kosovu svesno činjenice da nijedan vladajući političar u Srbiji nema interes da bezuslovno prizna nezavisnost Kosova, da se odrekne politički najkorisnijeg nikada rešenog političkog pitanja i da dovede budućnost svoje političke karijere u pitanje. Takođe je jasno da se političari na Kosovu – uprkos svim kontradiktornim politikama i izjavama Aleksandra Vučića – u skorijoj budućnosti teško mogu nadati sagovorniku koji će biti spremniji od njega da postigne dogovor, koji bi obuhvatao i otvoreno priznavanje Kosova od strane Srbije. Ipak, uprkos prilici koju imaju da obezbede neupitnu afirmaciju inače vrlo sporne jednostrano proglašene nezavisnosti, kosovski političari odlučno nastavljaju da insistiraju na jednostranim rešenjima, čime otvoreno daju do znanja da ih kompromisna rešenja (čak i ona koja bi bila u velikom interesu njihovog društva) zapravo i ne interesuju, sve dok su u stanju da populističkim i naizgled državotvornim politikama očuvaju vlast. Drugim rečima, ako pod pritiskom međunarodnih aktera Srbija kojim slučajem u međuvremenu odluči da prizna nezavisnost Kosova, utoliko bolje po njihov politički položaj, a ako ne, nadigravanje srpskih i kosovskih političara nastaviće se na obostranu korist.

Kada se u obzir uzme upravo opisano ponašanje uključenih aktera, legitimno je postaviti pitanje da li u Srbiji i na Kosovu trenutno uopšte postoje iskrena politička volja i realni liderski kapaciteti za pronalaženje samoosmišljene kompromisne solucije koja bi bila u njihovom vlasništvu i koja bi dovela do potpune normalizacije odnosa zasnovane na pravno obavezujućem sporazumu, ili je prolongiranje statusa kvo održavanjem konstantne tenzije na relaciji Beograd–Priština taktika koju srpski i kosovski lideri svesno primenjuju kako bi izbegli pružanje ustupaka drugoj pregovaračkoj strani, ne želeći da dovode u rizik sopstvenu popularnost i rejting svojih stranaka. Na osnovu stanja na terenu, moglo bi se reći da ima jakih indicija da se ciljano teži prolongiranju statusa kvo, čime vladajući političari pokazuju nedostatak odgovornosti i liderskih kapaciteta da dogovore održive solucije.

Iako je teško poverovati da vladajući političari iz Srbije i sa Kosova deluju sinhronizovano u svojim istovetnim željama da prolongiraju postizanje održivih rešenja, jasno je da su uspostavili

²³ 3 <http://ba.n1info.com/Regija/a319135/Haradinaj-o-sastanku-sa-zvanicnicima-SAD-Necemo-republiku-Dodikana-Kosovu.html>

određenu vrstu prećutnog razumevanja i međugre (interplay), u kojoj je odugovlačenje pregovora cilj, prebacivanje odgovornosti za nedostatak rezultata na suparnika sredstvo, a urušavanje mogućnosti za stvaranje prepirkama, incidentima i sukobima neopterećenog života u Srbiji i na Kosovu posledica. Ostaje nada da će promena vlasti na Kosovu ipak dovesti do urušavanja pravila uspostavljene međugre, odnosno da će narušavanje tih pravila (ako do toga dođe) uticati pozitivno na normalizaciju odnosa Beograda i Prištine.

III Kosovo kao problem kojim se trguje u međunarodnoj političkoj areni

Političko nadigravanje kosovskim pitanjem nije sklonost samo srpskih i albanskih političara. Može se zaključiti da Kosovo kao nerešeni problem u određenoj meri odgovara i pojedinim interesima Evropske unije. Svakako, priznanjem nezavisnosti Kosova Srbija bi oslobodila Evropsku uniju jednog od bitnijih problema s kojima se ona danas suočava, a to je nedostatak zajedničke spoljne politike država članica po pitanju međunarodnog statusa pokrajine, što je samo jedna od manifestacija uobičajenog manjka jedinstvenog stava država članica po važnim spoljnopolitičkim pitanjima. Eventualno uspostavljanje bilateralnih odnosa između Srbije i Kosova predstavljalo bi rešenje koje bi, po svemu sudeći, podržale i trenutno najrezervisanije članice poput Španije i Rumunije, što bi u potpunosti rasteretilo Evropsku uniju, jer bi čin priznavanja Kosova od strane vlasti u Beogradu uklonio svaki vid neslaganja, koje u okvirima međuevropskih odnosa izaziva postupak unilateralnog otcepljenja.

S druge strane, mora se primetiti da Evropskoj uniji prija i pozicija facilitatora pregovora između dve suprotstavljene strane.²⁴ U kontekstu u kom nije jasno da li će, kada i u kojoj formi Srbija ipak na kraju biti spremna da kroz proces normalizacije odnosa između Beograda i Prištine prizna Kosovo, status posrednika omogućava Evropskoj uniji da sebe pozicionira kao globalnog aktera, koji potencijalne konflikte u svom neposrednom okruženju sprečava i rešava dijalogom, tako reafirmišući ideju o Evropskoj uniji kao „normativnoj” (nasuprot vojnoj) svetskoj sili, čime se ujedno maskira nedostatak jedinstvene spoljne politike.

²⁴ Ovu tezu najbolje je izložio Aleksandar Pavković u svom predavanju održanom 21. novembra 2018. godine u Institutu za evropske studije. <https://www.youtube.com/watch?v=MhviHG91FjQ>

Treba napomenuti da ovo nije prvi put da Evropska unija na sebe preuzima ulogu posrednika u rešavanju balkanskog secesionizma kako bi se prikazala kao akter od globalnog značaja. Jedan od prvih pokušaja stvaranja jedinstvene spoljne politike Evropske unije vezan je za raspad Jugoslavije, koji je tadašnja Evropska ekonomska zajednica želela da iskoristi kako bi se postavila kao politički akter koji je sposoban da reši sukobe u sferi svojih geostrateških interesa. Međutim, i tada se (kao i sada) pokazalo da Evropskoj uniji nedostaju mehanizmi kojima bi stvorila uslove za zajedničko nastupanje svih država članica. EU je na samom početku jugoslovenske krize želela da uspostavi proces međusobnog priznanja nezavisnih država, ali pošto u tome nije uspela (međusobno priznanje usledilo je tek kasnije pod sasvim drugim okolnostima), uvela je relativno novu terminologiju o kolektivnom priznanju otcepljenih republika, kako bi na taj način pokušala da formira spoljnu politiku u okviru koje bi sve članice zajedno priznale postjugoslovenske države i tako im pružile legitimitet.

Međutim, brzo se pokazalo da države članice nisu sposobne da istraju u zajedničkom spoljnopolitičkom nastupu, jer prvenstveno deluju u skladu sa svojim geostrateškim interesima. Tu se pre svega izdvaja primer Nemačke, koja je prva istupila iz evropskog spoljnopolitičkog okvira užurbanim priznavanjem nezavisnosti Slovenije i Hrvatske, čime je potencijalna zajednička politika prema dešavanjima u Jugoslaviji osuđena na neuspeh. Evropska ekonomska zajednica bila je neuspešna ne samo u vidu tempiranja priznanja novoproglašanih država, već i u pogledu sprečavanja i suzbijanja tada već započetih sukoba u Jugoslaviji, pa je prepuštanjem te uloge Ujedinjenim nacijama implicitno priznala da i dalje ne postoji kao jedinstveni akter na međunarodnoj političkoj sceni.

Zaključci Arbitražne komisije Mirovne konferencije o Jugoslaviji (poznate i kao Badinterova komisija), koju je sastavio Savet ministara Evropske ekonomske zajednice, možda su i jedini – i to delimični – uspeh EEZ u pokušaju da deluje jedinstveno po pitanju Jugoslavije. Badinterova komisija kreirala je novi diskurzivni okvir za priznavanje nezavisnih država uvođenjem pojma „države u procesu raspada”. Zaključeno je da se nezavisnost otcepljenih jugoslovenskih republika može priznati jer država od koje se otcepljuju nestaje, pa kao takva ni ne postoji u okvirima međunarodnog prava. To je državama članicama poslužilo kao platforma za premošćavanje nesuglasica povezanih sa pitanjem priznavanja novih država na Balkanu.

Međutim, pojmovni okvir koji je ponudila Arbitražna komisija nikada nije prerastao u međunarodnu pravnu normu, niti se pretočio u praksu međunarodne politike. Štaviše, same države članice EU prekršile su više zaključaka Badinterove komisije već deceniju i po kasnije, prilikom priznavanja nezavisnosti Kosova, jer se Srbija 2008. nikako nije mogla smatrati državom u procesu raspada koja, poput Jugoslavije, prestaje da postoji kao subjekt međunarodnog prava. Tako je jedini uspeh spoljne politike Evropske unije koji se tiče zajedničkog pristupa secesiji danas politički neupotrebljiv. To najbolje pokazuje prelazak evropskih zemalja na retoriku SAD, koje Kosovo vide kao slučaj *sui generis*.

Nepostojanje jedinstvenog stava svih njenih država članica po pitanju međunarodnog pravnog statusa Kosova i danas opterećuje ulogu Evropske unije kao međunarodnog aktera, koji formalno teži normalizaciji odnosa Beograda i Prištine. Pokazalo se da nedostatak zajedničke politike država članica rezultuje manjkom realne političke moći i kontrolnih mehanizma, putem kojih bi Evropska unija mogla da obezbedi poštovanje sporazuma potpisanih u okviru Briselskog dijaloga. Takođe se može dovesti u pitanje i nivo uspešnosti uspostavljanja vladavine prava na severu Kosova, što dodatno baca sumnju na spoljnopolitičke sposobnosti Evropske unije (jer je uspostavljanje vladavine prava bio mandat misije EULEX), kao i njene kapacitete da putem medijacije obezbedi potpisivanje i poštovanje pravno-obavezujućeg sporazuma o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova. U tom smislu, relevantni su i procesi poput Bregzita, migrantske krize i jačanja populističke desnice u Evropskoj uniji, jer primoravaju EU i njene države članice da pitanje odnosa Beograda i Prištine stave u drugi plan, što ne daje podsticaj pregovaračkim stranama da ozbiljnije pristupe pronalaženju rešenja.

Zato se s pravom postavlja pitanje zašto tako nejedinstvena, neefikasna i sopstvenim problemima opterećena Evropska unija, koja nije u stanju da usaglasi ni sprovede autentičnu spoljnu politiku po pitanju unilateralnog proglašenja nezavisnosti u svom neposrednom okruženju, ponovo preuzima ulogu rešavanja problema nastalog secesijom Kosova na sebe, odnosno zašto insistira na nastavku faktički gotovo potpuno propalih pregovora između Beograda i Prištine (i to ponovo pod njenim nadzorom)? Jedini logičan zaključak i odgovor na ovo pitanje jeste da Evropskoj uniji, u situaciji u kojoj zbog načina na koji je strukturno i institucionalno ustrojena ona ne može da garantuje bilo kakvu značajnu nagradu Srbiji i Kosovu

za uspešno privođenje dijaloga kraju (poput prijema u članstvo), niti može da ih sankcioniše kada se ne pridržavaju dogovora koji su već postignuti (zbog čega nastavlja da insistira na pravno obavezujućem sporazumu), kao najbolja realna opcija ostaje kontinuirano vođenje pregovora. Dok dijalog traje, briselski zvaničnici zauzimaju korisnu ulogu posrednika kojom afirmišu ideju o „normativnoj” moći Evropske unije, a kada i ako do dogovora eventualno i dođe, EU taj uspeh može pripisati sebi kao globalnom akteru koji potencijalne konflikte rešava promocijom dijaloga i demokratskih vrednosti, a ne silom.

Ipak, teško je očekivati da će do dogovora pod posredstvom Evropske unije doći u skorije vreme, upravo zbog opisanog pristupa EU pregovorima, koji se ne ogleda samo u opisanoj institucionalnoj nemoći (a možda čak i u manjku konkretne političke volje) da se pregovori privedu kraju, već i u kontroverznoj podršci vladajućim političarima koji vode pregovore uprkos nedostatku jasnih ovlašćenja. Drugim rečima, dosadašnji format pregovora pokazao se neuspešnim između ostalog i zbog toga što pregovarači, uprkos neupitnoj međunarodnoj podršci koju su imali za postizanje dogovora, nisu posedovali jasan ustavnopravni i demokratski legitimitet da iza zatvorenih vrata pregovaraju o normalizaciji odnosa 17 Beograda i Prištine, pogotovo ne o eventualnim teritorijalnim ustupcima koji bi mogli biti sastavni deo finalnog sporazuma o normalizaciji odnosa. Iako su Srpska napredna stranka i Aleksandar Vučić uspostavljanjem posrednog i neposrednog uticaja nad gotovo svim institucijama i granama vlasti u Srbiji obezbedili privid legitimnosti za sopstveno delovanje u okviru procesa pregovora (npr. Ustavni sud Republike Srbije proglasio se nenadležnim za ocenu Briselskog sporazuma iz 2013. godine gotovo na preporuku tadašnjeg ministra pravde Nikole Selakovića, čime je pokazao da nije u stanju da deluje nezavisno od izvršne vlasti),²⁵ isti scenario nije uspešno sproveden na Kosovu, jer je tamošnji Ustavni sud bio jasan: „Predsednik može imati samo savetodavnu ulogu, dok je Vlada institucija koja vodi dijalog”.²⁶

Dakle, svaki sporazum između Vučića i Tačija bio bi vrlo teško sprovodljiv i održiv u praksi, jer bi ga postigli pregovarači koji kao predsednici nemaju jasna ovlašćenja za postizanje dogovora te vrste. U tom smislu brine i insistiranje međunarodnih aktera, pre svega SAD i

²⁵ <https://www.blic.rs/vesti/politika/selakovic-ustavni-sud-nenadlezan-za-ocenu-briselskog-sporazuma/z8w4tkz>

²⁶ <http://www.politika.rs/sr/clanak/434103/Predsednik-Kosova-nema-pravo-da-nastavi-dijalog-sa-Srbijom#!>

vodećih zemalja EU, da pregovore nastave da vode vladajući političari koji poseduju najveću realnu političku moć (a ne oni koji bi preuzimanjem te odgovornosti na sebe delovali unutar zakonskih okvira), jer se time šalje jasna poruka da je postizanje (bilo kakvog) sporazuma između Beograda i Prištine važnije od vladavine prava i poštovanja demokratskog procesa u Srbiji i na Kosovu. Takva politika ne samo da je pogubna po budućnost oba društva (nezavisno od toga da li će se dogovor postići ili ne), već se ujedno pokazala i kao neproduktivna. Nepoštovanje institucija oslanjanjem na nekoliko „lokalnih” moćnika, kojima se podrška pruža do te mere da im je u nedostatku ozbiljnijih osuda njihovog delovanja omogućeno da gotovo potpuno personalizuju i „kidnapuju” institucije oba društva, zapravo stvara regionalne aktere od čije političke volje zavisi sve, pa tako i normalizacija odnosa Beograda i Prištine, što im ostavlja mogućnost ucene, koju oni vrlo lukavo koriste u nadigravanju kosovskim problemom (što u međusobnom nadigravanju, što u nadigravanju sa međunarodnim posrednicima u pregovorima).

Dva društva tako postepeno postaju taoci ne samo sopstvenih političara, već i interesa međunarodnih aktera. Tu je poprilično kontroverzna i uloga vodećih država članica Evropske unije, koje šalju dvosmislene poruke građanima oba društva. Dok se otvaranje puta ka članstvu u Evropskoj uniji definiše kao jedan od osnovnih ciljeva normalizacije odnosa Beograda i Prištine, jer ono simbolizuje sve one vrednosti koje se vezuju za savremena demokratska društva, predstavnici same EU i lideri njenih vodećih država koji su uključeni u odnose Beograda i Prištine deluju suprotno tim vrednostima kada pružaju neupitnu podršku pregovaračima čiji je ustavnopravni legitimitet za vođenje pregovora upitan koliko i sam način na koji oni doživljavaju demokratski proces, slobodu medija i nezavisnost institucija.

I dok je pristup država članica Evropske unije kosovskom pitanju u tom smislu kontroverzan, ali i neusklađen u pogledu posvećenosti pronalaženju rešenja različitih država članica, pristup šire međunarodne zajednice karakteriše i nedostatak zajedničke vizije koja se odnosi na budućnost Kosova. Takvo stanje, kome najviše doprinose vrlo suprotstavljeni geopolitički interesi Rusije, Sjedinjenih Američkih Država i donekle Kine, u dobroj meri usporava i otežava pregovore, jer se Beograd i Priština po navici okreću svojim saveznicima u potrazi za podrškom. Na taj način se i oni uključuju u globalno kosovsko nadigravanje, i ne ulažu dodatni

napor u pronalaženje zajedničkog lokalnog rešenja. Insistiranje kosovskih predstavnika na većoj ulozi Sjedinjenih Američkih Država u pregovorima izgleda da je urodilo plodom, jer su u nedostatku napretka pregovora kojima posreduje Evropska unija SAD preuzele veću inicijativu. Ipak, deluje da je aktivnija uloga SAD samo dodatno umanjila spremnost zvanične Prištine da se vrati postojećem formatu dijaloga. S druge strane, Srbija se jednim delom oslanja na geopolitički interes Rusije usmeren na održavanje statusa quo na Balkanu, što posredno sprečava članstvo Kosova u međunarodnim organizacijama, pa samim tim i konačnu normalizaciju odnosa Beograda i Prištine. Iako postoje određene indicije da se Rusija (poput SAD) neće protiviti razgraničenju ako Beograd i Priština pristanu na normalizaciju odnosa koja bi podrazumevala i promenu granica, ne treba zaboraviti ni interese Nemačke, Francuske, pa i Kine, koji nisu podudarni navedenom rešenju.

Ipak, uprkos svim poteškoćama u procesu normalizacije odnosa Beograda i Prištine (poput nepoštovanja Briselskog sporazuma potpisanog 2013. godine, višemesečne pauze u pregovorima kojima posreduje Evropska unija, kosovskih taksi uvedenih na robu iz Srbije i BiH, odlaganja sastanka najviših predstavnika Srbije i Kosova zakazanog za 01. jul 2019. godine u Parizu i naizgled neprestane upotrebe zapaljive retorike od strane srpskih i kosovskih političara), treba napomenuti i to da postoje određeni diskretni nagoveštaji da se na formulaciji finalnog dogovora između dve strane intenzivno radi (iza zatvorenih vrata i daleko od očiju javnosti), i da se nastavak pregovora (u nešto drugačijem formatu) očekuje tokom 2020. godine, nakon održavanja parlamentarnih izbora i formiranja novih vlada u Srbiji i na Kosovu. Ovakav razvoj događaja naslućuje se iz izjava predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića i državnog sekretara SAD Majka Pompea (*Mike Pompeo*) datih nakon njihovog sastanka održanog 20. avgusta 2019. godine u Njujorku.

Tom prilikom, iskazujući svoju spremnost da u ime Srbije postigne pravnoobavezujući sporazum sa Kosovom, predsednik Srbije bio je vrlo jasan, jer je istakao da „nije važna politička cena koja će se platiti”,²⁷ iako je takođe napomenuo da on lično neće potpisati sporazum „u kom Albanci dobijaju sve, a Srbija ništa”.²⁸ Drugim rečima, uprkos vrlo upitnom

²⁷ <http://rs.n1info.com/Vesti/a509292/Odrzan-sastanak-Vucica-i-Pompea.html>

²⁸ <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3631994/vucic-se-sastao-sa-pompeom.html>

ustavnopravnom legitimitetu koji za to ima kao predsednik republike i kontradiktornim javnim nastupima po pitanju pokrajine, nema sumnje da je Vučić spreman da u ime Srbije prizna nezavisnost Kosova ako albanska strana bude voljna da napravi određene ustupke (pre svega u vidu izmene postojeće administrativne linije između centralne Srbije i Kosova u korist Srbije; linije koja bi u tom slučaju postala neupitna međunarodna granica, što ide u prilog Kosovu). Istovremeno, Stejt department je saopštio da je državni sekretar Majk Pompeo ohrabrio Srbiju da obnovi dijalog sa Kosovom koji bi vodio međusobnom priznanju,²⁹ čime je još jednom eksplicitno stavljeno do znanja da je to jedini ishod koji državna administracija SAD očekuje, dok je sâm Pompeo razgovor sa predsednikom Srbije nazvao vrlo produktivnim.³⁰ To predstavlja još samo jedan u nizu skorašnjih signala iz Vašingtona koji ukazuju na to da bi SAD bile spremne da podrže dogovor između Beograda i Prištine koji bi se mogao smatrati „finalnim”, čak i po cenu promene postojećih granica.

U tom smislu, ne treba ispustiti iz vida ni to da SAD i svi ostali međunarodni akteri koji su aktivno uključeni u proces normalizacije odnosa Beograda i Prištine (pre svega Nemačka i Francuska, ali i čitava Evropska unija) očekuju formiranje nove vlade na Kosovu, koja će takođe biti spremna na postizanje kompromisnih rešenja sa Srbijom.³¹ Bez obzira na to što Albin Kurti (po svemu sudeći novi premijer Kosova) najavljuje sprovođenje suverenističke agende, možemo se nadati do sada najintenzivnijem pritisku na vlasti u Prištini da odustanu od kontraproaktivnih politika i da se vrate za pregovarački sto³² gde bi, kako stvari stoje, razmena teritorija mogla biti jedna od mogućih tačaka pregovora (iako ne treba zaboraviti da određene države, pre svega Nemačka, ne odustaju od svoje tvrde politike protivljenja promeni granica). Ipak, jasno je da je skorašnje aktivnije uključivanje Sjedinjenih Američkih Država u proces normalizacije odnosa unelo novi tempo, koji obećava ponovno pokretanje međusobnog dijaloga, ali i nove mogućnosti u vidu njegovog konačnog ishoda.

Uzimajući navedeno u obzir, važno je voditi računa o tome da taj tempo ne bude previše ubrzan, odnosno da rešenja ne budu naglo doneta ili nametnuta sa strane, što bi bilo još

²⁹ <http://rs.n1info.com/Vesti/a509508/Bosko-Jaksic-Vucic-razmislja-o-priznanju-Kosova.html>

³⁰ <https://twitter.com/SecPompeo/status/1163883767833989122>

³¹ <https://www.danas.rs/politika/analiticari-razlicito-o-predizbornim-kombinatorikama-na-kosovu/>

³² <https://www.danas.rs/politika/skot-uticacemo-na-novu-vladu-kosova-da-ukine-takse/>

opasnije. „Normalizacija odnosa” ne treba da bude cilj sama po sebi, već mora podrazumevati postizanje istinski sveobuhvatnog dogovora, koji bi pored političke imao i održivu bezbednosnu, ekonomsku, trgovinsku, ali i kulturnu komponentu (onu koja bi se pre svega odnosila na zaštitu imovine i nasleđa Srpske pravoslavne crkve na Kosovu). Dakle, dogovor o normalizaciji odnosa mora biti u vlasništvu regionalnih aktera koji ga postižu, ali kao takav ne sme biti isključivo koncentrisan na demarkaciju, razgraničenje ili razmenu teritorija (što su teme o kojima se u Beogradu i Prištini primarno govori kada se razmatraju moguće solucije), jer se Srbija i Kosovo, bez obzira na finalni politički format budućih međusobnih odnosa koji dogovore (i ma koliko to želeli), ne mogu ignorisati i granicama izolovati jedno od drugog. Po prirodi stvari i zbog neposredne blizine, ova dva društva su neraskidivo vezana i upućena jedno na drugo. Zbog toga dogovor o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa mora biti dugoročno održiv i, ono što je ključno, u interesu oba društva.

Ne treba zaboraviti ni to da u kosovskom nadigravanju ne učestvuju samo Beograd, Priština i globalni akteri već i države regiona, koje su takođe neposredno uključene u dati problem, jer on direktno utiče na geopolitičku stabilnost na Balkanu, kao i na ekonomsku saradnju i pospešivanje njihovog ekonomskog razvoja. Zbog toga čudi manjak intenzivnijeg interesovanja država regiona za pitanje budućeg međunarodnog statusa Kosova, pogotovo kada se u obzir uzme zainteresovanost velikog broja stranih aktera za proces normalizacije odnosa Beograda i Prištine. Pored vidne pasivnosti država regiona po tom pitanju, problem leži i u neujednačenosti njihovih politika, onda kada ih sprovode.

Recimo, Grčka, a velikim delom i Rumunija, u želji da ne remete tradicionalno dobre odnose sa Srbijom, svesno zauzimaju pasivniji stav prema kosovskom pitanju čekajući da Beograd i Priština sami reše postojeće sporove, iako bi i jednoj i drugoj državi (po povremenom priznanju njihovih pojedinih zvaničnika) dogovor između Srbije i Kosova išao u prilog, pogotovo u vidu razvijanja otvorenije diplomatske (a posledično i trgovinske) saradnje sa Kosovom. S druge strane, nacionalističkim strujama unutar Hrvatske i Albanije prioritet očigledno nije normalizacija odnosa Beograda i Prištine koliko slabljenje regionalnog uticaja Srbije, te je u tom smislu njihova pasivnija uloga čak i poželjna. Za razliku od Hrvatske i Albanije, pitanje Kosova opterećuje i unutrašnje međuetničke odnose u Severnoj Makedoniji i Crnoj Gori, pa mu

tamošnja rukovodstva pristupaju vrlo oprezno, uglavnom ističući važnost očuvanja postojećih granica na Balkanu iz bojazni da se i njihove granice ne dovedu u pitanje. S druge strane, u Bosni i Hercegovini se (kao i u Srbiji) otvoreno trguje pitanjem kosovske nezavisnosti, koje predstavlja jednu od važnih valuta kojom vođstvo Republike Srpske kontrira Federaciji BiH u uspostavljanju željene spoljne politike.

Ipak, možda i najbolji trgovac kosovskim problemom na međunarodnoj sceni jeste Republika Srbija, odnosno aktuelna vlast, koja je u tom pogledu samo usavršila mehanizme svih prethodnih vlasti. Kao i u svemu ostalom, i u političkom nadigravanju na platformi Kosova prednjači predsednik Aleksandar Vučić. Pre svega, nakon dolaska na vlast 2012. godine, temu nerešenog statusa pokrajine isprva je vešto iskoristio kako bi sebe nametnuo kao političara koji je jedini sposoban da to pitanje i reši (što je, ako politiku posmatramo na makijavelistički način, doista uspeh vredan divljenja). Za razliku od njegovih prethodnika, Vučić se još u ulozi „prvog” potpredsednika vlade istakao po smelom i pragmatičnom rečniku po pitanju Kosova i po do tada na srpskoj političkoj sceni neviđenoj spremnosti da se u rešavanju kosovskog problema albanskoj strani učine određeni ustupci. Znao je da je u periodu do 2008. godine (u očima prosečnog glasača koji podržava Srpsku naprednu stranku) prikupio dovoljno „nacionalističkog” kredita da se može usuditi na slobodniji pristup po pitanju Kosova, predstavljajući sebe kao političara koji o tom problemu diskutuje sa svetskim liderima, ali koji se – za razliku od svojih prethodnika – nakon toga obraća „običnom” čoveku, otvoreno mu izlažući probleme i situacije na koje nailazi u razgovorima sa stranim zvaničnicima po pitanju statusa pokrajine. Ta vešto izbalansirana mešavina proevropskog, patriotskog i „narodskog” diskursa brzo ga je uspostavila kao ne samo najpopularnijeg političara u Srbiji, već ujedno i kao „novu nadu” u očima svetske javnosti, makar onog njenog dela koji je željan nekog balkanskog političara koji ima dovoljno veštine da dovede do vidnog pomaka u odnosu Beograda i Prištine.

Njegov novi diskurs o pokrajini, koji je nekada i sam kritikovao kao „izdajnički”, prosečan birač tumačio je tako što je zaključio da Vučić „mora” evropskim zvaničnicima da daje obećanja u vezi sa Kosovom i da se sastaje sa kosovskim liderima mimo svoje volje, ali da „mi, njegovi glasači” zapravo znamo šta on „stvarno” po tom pitanju misli i radi. U održavanju tog imidža „nacionaliste u proevropskoj košulji” pomogli su mu i mnogobrojni sastanci sa najvišim

zvaničnicima Ruske Federacije, čime je iznova potvrđivao svoju odanost „patriotski” orijentisanim biračima, dok je sastanke sa visokim zvaničnicima Evropske unije i njenim državama članicama koristio kako bi projektovao sliku o sebi kao državniku koji Srbiju vodi ka članstvu u Evropskoj uniji; članstvu koje će obezbediti bolji životni standard njenih građana (narrativ direktno preuzet od petooktobarskih stranaka), ujedno rešavajući sve prepreke koje na tom putu stoje i to u korist državnih interesa Republike Srbije (a ne činjenjem ustupaka, kao što je to – logično sledi – činila prethodna vlast).

Evropska unija i njeni predstavnici imali su (i sasvim jasno i dalje imaju) interes da podrže Aleksandra Vučića kao političara koji je sposoban da, ako ništa, makar očuva privid ulaganja napora da se kosovsko pitanje reši mirnim putem (što je u skladu sa tezom o očuvanju imidža EU kao „normativne” sile iznete u trećem odeljku), a da je pritom ujedno u stanju i da sebe održi na vlasti koliko god to bude potrebno, čime se pozicionira kao pouzdani partner na koga se može računati na duže staze (što Demokratska stranka i Boris Tadić kao prethodni partneri nisu bili u stanju da učine, pošto su uvek zavisili od volje koalicionih partnera) i koji – kao takav – možda eventualno i uspe da napravi određene pomake u normalizaciji odnosa Beograda i Prištine. Moskva je, naizgled paradoksalno, takođe zadovoljna ulogom srpskog PPV-a, premijera i/ili predsednika, koji po svom načinu vladavine i očuvanja vlasti (poput ostalih lidera istočnoevropskih „stabilokratija”) sve više podseća na malu kopiju Vladimira Putina. Zadovoljstvo i podrška postojaće sve dok Aleksandar Vučić nastavi da neguje ruski ekonomski i politički uticaj u Srbiji, ali i dok vešto bude težio očuvanju statusa kvo na Kosovu; statusa koji je Rusiji uvek bio od koristi u nadigravanju na međunarodnoj političkoj sceni. Ako situacija na Kosovu ostane nepromenjena, Rusija – kao jedna od pet stalnih članica Saveta bezbednosti – može da demonstrira svoj značaj ulaganjem veta na članstvo Kosova u Ujedinjenim nacijama, kada za to dođe trenutak, narušavajući time spoljnopolitičku agendu Sjedinjenih Američkih Država i njenih saveznika, što je potencijalni politički manevar kog nema razloga da se odrekne zarad „normalizacije odnosa Beograda i Prištine” i evropskih integracija Srbije koje joj ne idu preterano u prilog.

Zato i ne čudi što je strpljenje za Vučićev pristup (koji se ogleda u čestom davanju obećanja, kao i u još češćem traženju izgovora za njihovo neispunjavanje) najpre izgubila SAD,

kojoj je u interesu da što pre zaokruži sva balkanska pitanja (pre svega pitanje Kosova i Republike Srpske), kako bi spoljnopolitičke resurse i pažnju u potpunosti usredsredila na važnije arene globalnog političkog nadigravanja. Ta nestrpljivost ogledala se pre svega u tome što, uprkos gotovo opsesivnim naporima, Vučić jedino u SAD nije uspeo da svoje sastanke sa ozbiljnijim predstavnicima američke administracije (kojih je bilo daleko manje u poređenju sa sastancima sa liderima EU, država članica, pa i Rusije), propagandno iskoristi na sebi svojstven način. Možda je i najbolji primer tog neuspeha njegovo krajnje bizarno individualno i protokolom nepredviđeno obraćanje srpskoj javnosti ispred kapije Bele kuće u Vašingtonu, bez prisustva predstavnika SAD sa kojima je bio na sastanku. Ipak, uspeo je da istraje u nadigravanju sa Obaminom administracijom i dočeka novog predsednika SAD, gde je – pored nešto više prostora za samopromociju – dobio i saradnika koji je, za razliku od prethodnog, spreman da sasluša njegove ideje o razgraničenju, čija bi mu realizacija omogućila da priznavanje Kosova ne predstavi kao (potpuni i lični) poraz.

Ipak, sa sigurnošću se može tvrditi da će Srbija pod vođstvom Aleksandra Vučića prolongirati priznavanje Kosova što je to duže moguće. Kao iskusan i vrlo sposoban političar, Vučić je svestan da sa rešenim statusom Kosova on gubi na vrednosti, jer ostaje bez svoje glavne valute za trgovinu u međunarodnoj političkoj areni. Nakon uklanjanja pitanja statusa pokrajine sa dnevnog reda, predstavnike zapadnih država neće u preteranoj meri interesovati da li će u Srbiji na vlasti ostati neko ko je sposoban da održi svu političku moć u svojim rukama, ili će doći do prirodnijeg demokratskog stanja u kom postoji podela vlasti. Štaviše, kada bi Kosovo prestalo da bude problem, možda bi se predstavnici Evropske unije doista i zainteresovali za stanje demokratije u Srbiji, pre svega građanskih i medijskih sloboda, što aktuelnoj vlasti – koja se navikla da pod svojom kontrolom ujedno drži i izvršnu i zakonodavnu, pa i sudsku vlast – iz očiglednih razloga ne bi odgovaralo.

IV Kosovo kao platforma za političku konfrontaciju u savremenoj Srbiji

Svestan činjenice da će do uspostavljanja bilateralnih odnosa Srbije i Kosova (u ovoj ili onoj formi) eventualno ipak doći, kao i da će taj trenutak poljuljati njegovu političku popularnost u

Srbiji ali i, što je još izglednije, umanjiti podršku koju trenutno uživa na Zapadu i u Rusiji, Aleksandar Vučić će u periodu koji sledi nastaviti da učvršćuje sopstvenu moć i konsoliduje vlast svoje partije kako bi se što bolje „pripremio za neminovno”. Kao i dosad, u tome će mu svakako od koristi biti činjenica da Evropska unija i njene države članice – suočene sa internim problemima poput Bregzita i posledica migrantske krize – doista ne mare preterano za to što se proklamovane vrednosti EU ne poštuju na Balkanu.

Pomenuta priprema Vučića i čitavog SNS-a za „dan D” sastoji se iz nekoliko ključnih strategija. Pre svega, prva strategija oslanja se na medijsko pripremanje terena za potpisivanje pravno-obavezujućeg sporazuma između Beograda i Prištine i uspostavljanje implicitnih (a možda čak i eksplicitnih) bilateralnih odnosa između Srbije i Kosova. Ta priprema ogleda se u vrlo zastupljenom diskursu o Vučiću kao državniku koji se trudi da „od zapadnih sila i Albanaca dobije što se dobiti može”, pri čemu je narativ o podeli teritorije (koji sadrži sasvim jasnu komponentu priznavanja nezavisnosti onoga s kim se podela vrši) najbolji primer opisane strategije. Kao deo ove strategije učestalo se koristi i metoda upozoravanja da bez dogovora sa Kosovom Srbiju očekuje „potpuna propast”.³³

Zatim, tu je i sasvim paradoksalna (ali, sudeći po učestalosti njene primene, vrlo efikasna) strategija prebacivanja odgovornosti za eventualno buduće priznanje nezavisnosti pokrajine na opoziciju, koju prorežimski tabloidi uvek spremno optužuju za „šurovanje sa Albancima”,³⁴ ne mareći što se državni vrh, kao i liderstvo kosovske ekspoziture Srpske napredne stranke poznate pod imenom Srpska lista, redovno sastaje (i javno i u tajnosti) sa predstavnicima kosovskih vlasti i učestvuje u dnevopolitičkom životu na Kosovu.

Konačno, tu je i ona politički najefikasnija strategija: permanentno nametanje Kosova kao glavnog pitanja u Srbiji (što ono, kao što je objašnjeno u prvom odeljku, odavno nije), kako bi se opozicija navela na suštinski uzaludnu raspravu o pitanju koje najveći broj birača ne interesuje u dovoljnoj meri da promeni svoje stranačko opredeljenje. Time se pre svega izbegavaju po vlast najopasnije teme poput rastućeg nivoa korupcije, umreženosti sa kriminalom (kako na Kosovu, tako i u centralnoj Srbiji), odnosno teme kao što su naglo i kontinuirano urušavanje vladavine

³³ <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-u-skupstini-kosovo-vesti/2npdqbj>

³⁴ <https://www.alo.rs/vesti/politika/ako-ne-bude-dogovora-oko-kosova-albanci-dobijaju-sve-a-opozicija-nasilnopreuzima-vlast/174086/vest>

prava i sve veća socijalna i ekonomska nejednakost među građanima, dok se ujedno najveći broj opozicionih stranaka (pogotovo onih koje su nastale iz nekadašnjeg DS-a) i njihovih lidera dovodi u situaciju da kritikuju kosovsku politiku koju su i sami sprovodili dok su bili na vlasti (doduše, sa mnogo manje uspeha).

Dakle, tokom višegodišnjeg kosovskog nadigravanja na srpskoj političkoj sceni došlo je do zamene uloga. Aleksandar Vučić preteo je proevropsku politiku nekadašnjoj vlasti (sadašnjoj opoziciji); politiku koja između ostalog podrazumeva i činjenje ustupaka u procesu traženja rešenja za Kosovsko pitanje, dok joj je rado ostavio i prepustio svoju nekadašnju (nikada uspešnu) politiku „odbrane Kosova”, kojom ni sam nije uspeo da se domogne vlasti. Suočena sa činjenicom da aktuelna vlast sprovodi izvorno njenu politiku, opozicija je naivno pristala da se prihvati Kosova kao jedne od tema na kojoj zasniva svoju kampanju protiv vladajuće koalicije, čineći to vrlo bezuspešno (što je i bilo sasvim očekivano), ali i sa vidnim manjkom inovativnosti.

Najbolji primer nedostatka novog i inovativnog pristupa starom političkom problemu ogleda se u skorašnjoj izjavi Vuka Jeremića, predsednika Narodne stranke i jednog od vodećih lidera Saveza za Srbiju: „Kosovski mit i zavet su, pored našeg pisma i jezika, kao i svetosavske pravoslavne vere, ono što nas čini Srbima, a Vučić se sprema da nas toga trajno liši. To je protiv zakona, Ustava i etičkih i moralnih normi koje su nam preci ostavili, to niko nije uradio od kada postoji srpska država.”.³⁵ Sadržinski gotovo identična izjava mogla se očekivati od bilo kog opozicionog političara i u periodu pre nego što se aktuelni državni vrh domogao vlasti, što dokazuje da se pitanje Kosova u diskursu opozicionih lidera svelo na neprikriveno takmičenje u populističkoj demagogiji, koja paradoksalno ne donosi gotovo nikakav politički rezultat.

Možda je još zanimljivije to što pojedini ministri (pre svega Nenad Popović, ministar bez portfelja zadužen za inovacije i tehnološki razvoj) takođe kritikuju kosovsku politiku vlasti, u kojoj bez problema učestvuju. Recimo, početkom 2019. godine u odgovoru na izjavu ministra inostranih poslova Ivica Dačića o tome kako vlada u dogovoru sa predsednikom republike razmatra sva moguća kompromisna rešenja koja se tiču Kosova, pa tako i opciju „razgraničenja”, Popović je naveo da je celo Kosovo Srbija i da podela teritorije ne može biti zvanična politika vlade, pošto bi ta politika bila protivustavna i suprotna Rezoluciji 1244 SB

³⁵ <https://www.danas.rs/politika/jeremic-na-kosovu-ne-smemo-dozvoliti-vucicu-da-potpise-razgranicenje/>

UN.³⁶ Dačić je na Popovićev komentar reagovao tako što je objasnio da se ne radi o zvaničnoj politici vlade, već o mogućim opcijama i idejama koje se razmatraju, dok je istovremeno – donekle logično – Popovića podsetio da ne mora da učestvuje u vlasti ako te ideje ne podržava. Po običaju, eskalaciju mini-sukoba u vladi (koji se svodio na čisto odmeravanje snaga ministara iz različitih stranaka i to na veoma korisnoj platformi za političko nadigravanje – na platformi kosovskog pitanja) sprečio je predsednik Aleksandar Vučić, koji je podsetio ministra bez portfelja da je on bio na vlasti i kada je Kosovo proglasilo nezavisnost, upitavši ga „što tada nije sprečio otcepljenje Kosova?”.³⁷ Vučić je tako sasvim očekivano stao na stranu dokazano poslušnijeg ministra Dačića, odbranivši tako pre svega sopstvenu ideju o razgraničenju, koja – podsetio je – „nije zvanična politika Republike Srbije”, ali se po svemu sudeći svejedno aktivno teži njenom sprovođenju.

V Zaključak

Na osnovu izvedene analize dolazi se do nekoliko opštih zaključaka. Hronološki pregled razvoja i preobražaja kosovskog pitanja u okviru srpske političke scene ukazao je na to da je pitanje pokrajine izgubilo političku težinu koju je posedovalo u periodu od demokratskih promena 2000. godine do poraza „patriotskog” bloka 2008. godine, prvo na predsedničkim, a potom i na parlamentarnim izborima. Za to se kao najbolji dokaz uzima činjenica da su partije koje su nakon 2008. godine Kosovo pokušavale da nametnu kao glavnu temu prolazile neslavno na svim izborima, često odlazeći u politički zaborav, dok su profitirale one koje su uspele da se „rebrandiraju” i usredsrede na druga pitanja, između ostalog i na pitanje evropskih integracija Republike Srbije.

Zatim, pregledom načina na koji aktuelne vlasti u Srbiji koriste pitanje Kosova da bi skrenule pažnju sa drugih političkih tema istaknuti su najvažniji problemi i negativne posledice, koje neodgovorna politika prema pokrajini nosi sa sobom. Kao glavni od tih problema ističe se vidno umanjeње demokratskog potencijala Republike Srbije, koje se ogleda u opadajućem

³⁶ <https://mondo.rs/Info/Srbija/a1167700/Nenad-Popovic-o-Kosovu-odgovorio-mu-Vucic.html>

³⁷ Ibidem.

nivou vladavine prava, rastućoj personalizaciji i slabljenju institucija, zabrinjavajućem nedostatku slobode medija i u sveprisutnoj korupciji.

Odeljak koji se bavio „trgovinom” problemom Kosova u međunarodnoj političkoj areni izneo je smelu tezu o razlozima zbog kojih različiti globalni akteri tolerišu kosovski problem u meri u kojoj to čine. Tu se kao najproblematičniji izdvaja odnos Evropske unije i njenih država članica prema regionu koji se nalazi u njihovom neposrednom susedstvu, jer sve otvorenije pokazuju da na Zapadnom Balkanu ne očekuju nužno primenu onih normi za koje se zalažu unutar okvira EU, sve dok im manjak implementacije načelnih demokratskih vrednosti može obezbediti očuvanje sopstvenih geostrateških interesa. Takav zaključak brine ne samo u pogledu rešavanja kosovskog problema, već i po pitanju objektivne perspektive država regiona da se u doglednoj budućnosti pridruže Evropskoj uniji. Ako na to dodamo i nedavnu odluku Evropske unije da Severnoj Makedoniji i Albaniji ne odredi datum za početak pregovora o pristupanju (i to nakon svih ustupaka koje je prva od dve navedene države učinila u vidu promene imena u okviru postizanja dogovora sa Grčkom), slobodno se možemo zapitati da li je „turski scenario” višedecenijskih pregovora o pristupanju rezervisan i za region Zapadnog Balkana.

Konačno, razmatranje međugre i nadigravanja koje se odigrava na platformi kosovskog pitanja u savremenoj Srbiji ukazalo je na veštinu sa kojom aktuelna vlast operacionalizuje temu statusa pokrajine, kao i na nedostatak inovativnosti i nesposobnost opozicionih stranaka da reformulišu pristup kosovskom problemu na način koji bi išao u njihovu korist. Takođe je ukazano na to da različite struje i akteri vladajućeg konglomerata, iako nekad postupaju na drugačije načine, uvek deluju sinhronizovano i u ostvarivanju istog cilja: očuvanju sopstvenog položaja na vlasti upotrebom „kosovskog narativa” kad god je to potrebno i politički korisno. U tom smislu, vlasti u Srbiji, jednako kao i one na Kosovu, snose najveću odgovornost za održavanje kosovskog pitanja aktuelnim i nerešenim.

Ipak, iako veliki deo odgovornosti svakako pripada vladajućim političarima Srbije i Kosova koji uvek iznova kreiraju atmosferu međusobne netrpeljivosti, jasno je da ti političari ne bi bili na vlasti (i da ne bi koristili retoriku koju koriste) da oba društva nemaju određenu vrstu potrebe za legitimizacijom nasilne prošlosti kroz traženja krivca za nasilje u drugome. Drugačije

rečeno, kako bi ratno nasilje i razaranje koje se na tlu bivše Jugoslavije odigralo tokom devedesetih – iz kog su svi izašli kao gubitnici na ovaj ili onaj način – imalo ikakvog (makar prividnog) smisla, potrebno je zadržati matrice sukoba na osnovu kojih je to nasilje i sprovedeno; matrice koje funkcionišu po principu traženja krivice i krivca u drugome. Sve dok postjugoslovenska društva – kako ono u Srbiji i na Kosovu, tako i ostala – ne budu spremna da kroz duboku i otvorenu samorefleksiju na produktivniji način sagledaju događaje iz bliske prošlosti i otarase se postojećih matrica, teško da se od vladajućih političara (koji su bili direktni donosioci odluka tokom tih sukoba) može očekivati da ponude išta više od trošne verbalne reinterpetacije nacionalističkih politika. Zbog toga normalizacija interne društvenopolitičke situacije kako u Srbiji, tako i na Kosovu, predstavlja osnovni i nimalo lako sprovodljiv preduslov za istinsku normalizaciju međusobnih odnosa Beograda i Prištine. Dok do te normalizacije odnosa ne dođe, tema Kosova će ostati sastavni deo populističke demagogije.